

VABADUSKASVATUS

VABADUS- KASVATUS

Rudolf Steineri pedagoogika

Tekst: Frans Carlgren

Kujundus: Arne Klingborg

PreMark

Originaali tiitel:

Erziehung zur Freiheit.

Die Pädagogik Rudolf Steiners.

Bilder und Berichte aus der internationalen

Waldorfschulbewegung.

Text: Frans Carlgren.

Bildredaktion: Arne Klingborg.

Kaasautorid:

Walter Liebendörfer („Keemia”),

Margareta Lundmark („Näitekunst”),

Bengt Ulin („Matemaatika ja geomeetria”),

Hans Rohrwacher („Füüsika”),

Georg Kniebe (tehnoloogia-, kunsti- ja
käsitöoteemad).

Olulisi mõtteid on andnud Margareta Lundmark ja Eric Westerberg ning teised kogenud waldorfpedagoogid erinevatest koolidest, sh Rudolf-Steiner-Schule Baselis, Michael Hall Forest Rows Inglismaal ja loomulikult Stockholmi kool. Walter Liebendörfer nõustas ka loodusteaduse küsimustes.

Esimene originaalväljaanne ilmus 1972. aastal sarjas „Inimeseõpetus ja pedagoogika”.

1996. aastal töötas kogu teksti uuesti läbi ning ajakohastas ja täiendas Georg Kniebe.

© Verlag Freies Geistesleben, 11. trükk 2016

© Kirjastus PreMark 2017

Tõlkinud Külliki Toom, Sander Varik

Toimetanud Ilse Müller

ISBN 978-9949-9910-0-6

Sisukord

Eessõna Tiiu Kuurmelt	7	Õpetlikud jutustused	142
		Üheksanda eluaasta kriis	144
Rudolf Steiner ja tema pedagoogika	11	Kodulugu	145
		Loodusõpetus. Loomariik	150
Laps enne kooliküpsust		Loodusõpetus. Taimeriik	156
Laps kui meeleorgan	31	Maateadus	161
Kolm esimest eluaastat	36	Ajalugu	168
Vähe asju – palju fantaasiat	42	Näitemängud	171
		Geomeetria	174
Pedagoogika põhijooned		Kaheteistkümnnes eluaasta	176
Päevarütm	53	Loodusseadused, mida on võimalik	
Õppetsüklid	54	näha ja kuulda	177
Harjutused kunstivallas	55	Taevanähtused – nii nagu me	
Elava sõna mõju	56	neid näeme	183
Töö raamatute ja tsükliühikutega	57		
Kunstharrastuste tähtsus	58	Neli viimast kooliaastat	
Vormijoonistamisest	63	Murdeiga tänapäeval	184
Suhtlemine värvidega	69	Kontrastid 7. ja 8. klassis	190
Käsitööst ja tööõpetusest	72	9.-12. klass (vanem aste)	194
Võimlemine	79	Matemaatika ja geomeetria	197
Eurütmia	82	Füüsika	203
Koolipeod	85	Keemia	210
Keelte maailm	86	Geograafia	214
Temperament	89	Inimeseõpetus ja bioloogia	218
Diferentseeritud usuõpetus	104	Ajalugu ja ühiskonnaõpetus	224
Vabadusemotiivist	106	Kunstiõpetus	226
		Kirjanduslugu	230
Esimesed kaheksa kooliaastat		Näitekunst	234
Kooliküpsuse küsimus	111	Muusika	234
Klassiõpetaja	115	Maalimine	235
Autoriteet või vabadus?	117		
Vajadus piltide järele	120	Globaalsed küsimused	
Pildist täheni	123	Industrialiseeritud kool	238
1. klass. Muinasjutud	129	Vabad koolid	239
Arvutama õppimisest	132	Ülemaailmne kooliliikumine	242
2. klass. Valmid ja legendid	137	Vabaduskasvatus	246
3. klass. Vana Testament	140	Pilte waldorfkoolidest	248

Eessõna

Iga inimese elutee algust saadab kasvatus, iseasi milline, kuidas mõistetud ja kuidas selle toimeid teadvustatakse. Seosed inimese maailmavaate, elukäigu, tegude ja tema kasvatus vahel ei ole lihtsad, kuid need on olemas ja nende süvaanalüüs võib mõneti lahti seletada ka tänase tegelikkuse põhjusi.

Elame ajajärgul, mil tõesid on palju või siis nimetatakse ühiskonda koguni tõejärgseks, mil aukartus teaduse ees kaob, mil segunevad teadmine ja usk ning taas ohustab inimekonda võimsate totalitaarsete režiimide teke. Meie aega iseloomustavad kultuurikatkestused. Taaskord soovitakse vabaneda kasvatus mõistest, teda koguni eitada ja mõista ainsana oluliseks haridus. Nii on asendatud ka Eesti ülikoolides kasvatusteaduste teaduskondade nimetused haridusteadustega, sest kasvatus olevat midagi vanamoelist, mis aheldab vaba ulja maailmakodaniku aegunud piirangute külge. Kasvatus aga on olemas nii paratamatusena kui vältimatusena, tunnistame seda siis või mitte. Haridus on hilistekkelisem ja saanud oma kuju ning esinemise viisid kasvatuses rüpes.

Kasvatust maha vaikides mõistame end teadmatusse ka nende niikuinii esinevate mõjude osas, mis vormivad noort sugupõlve ja on mõjutanud täiskasvanute mõtte- ja tegude mustrit. Need väljuvad lihtsalt inimese kontrolli alt. Kasvatuse mõjud võivad olla saatuslikud ka globaalses plaanis, millele viitab näiteks Lääne-Saksa psühhoanalüütiku

Alice Milleri mitmesse keelde tõlgitud raamat, pealkirjaga: „Alguses oli kasvatus”. Selle raamatu sisuks on hirmuvalitsejateks kujunenud inimolendite kasvamise lugude analüüs ja seoste loomine sellega, milliseid kannatusi nad inimkonnale põhjustasid. On siiski tõenäoline, et elujaatavas, hoolivas ja vabas õhustikus kasvanud laps ei hakka tegema kurja ega ahistama teisi. Ilmajäämised ja läbielatud ülekoos seevastu jätaavad oma märgi inimese häälestusele maailma ja kaasinimeste suhtes.

Ka tänaste ärevaks tegevate muutuste sees kasvatatakse lapsi. Kuidas täiskasvanud oma elu, lapsi, lapsepõlve kogevad ja tõlgendavad, sellest saab märgistatud kasvatus täna. Ning siit kujuneb, millele tohime lootma homsele mõeldes. Kasvatust on peetud kultuuris olevaks jõuks. Kasvatus on sissejuhatus täiskasvanuella. Kõige laiemalt mõistetuna on ta suhe lapsesse, ent ka täiskasvanusse, keda soovitakse suunata-toetada-mõjutada. Ta elab väärtuste, tähenduste ja elupraktikate kujul igasugustes ühiskondades, olles kord teadvustatud, uuritud ja suunatud, siis jälle unustatud ja maha vaikitud. Kui seda jõudu ei soovi tunnistada ametlikud ringkonnad, siis saab vajadus tema järele tajutavaks liikumistes ja initsiatiivides väljaspool neid. Kasvatuse rüpes on kujunenud ka mitut laadi pedagoogikad. Need on selgelt teadvustatud konkreetsemad viisid lapse suunamisel, toetamisel ja harimisel, mil aluseks omad töökspidamised ilmast ja inimesest.

Peaaegu 100 aastat ja Eestis üle 25 aasta on üheks osaks sellest kultuuris olevast jõust olnud waldorfpedagoogika. Tema arengulugu on olnud järjepidev, ehkki kulgenud peavoolust eraldi. Saanud kord alguse saksa keeleruumist, on ta kandunud kõigile kontinentidele ja erinevatesse kultuuridesse oma kindla arengukäsituse, pedagoogilise vaateviisi ja õpetamispraktikatega. 1920. aastate reformpedagoogika lainel sündinud rohketest kooliuuenduslikest suundadest on tänaseks säilinud vaid mõni. Päris autentseks oma algupärasel kujul on jäänud püsima üksikud, üheks neist waldorfpedagoogika. Selline elujõud saab olla vaid taolisel pedagoogilisel suunal, mis on jõudnud millegi universaalse ja kõigile inimestele omase mõistmiseni. Aja- proovis vastu pidanud suundade mõjutused ja nende inimest mõistvad ning toetavad praktikad on tänaseks levinud ka riiklikesse süsteemidesse. Peamine sõnum, mida nad kannavad, on olnud kutse kasvatusel, mis austaks inimest ja jaataks elu – võtkem last kui tervikut, teadvustagem tema arenguvajadused ja eluruum, toetagem temas kujunevat isiksust ja minateadvust, vastakem neile küsimustele, mis temas maailma poole pöördudes tekivad, pakkugem identifikatsioonivõimalusi ja juhtigem ta looma väärtusi.

Niisiis on waldorfpedagoogika tõestanud end üle inimpõlvede, mis lubab tunnistada, et siin on leitud midagi olulist ja olemuslikku inimese ja lapse mõistmisel, mis on püsiv ka läbi heitlike aegade. End õigustab vaid sedalaadi haridus, mis ühtaegu ka kasvatab, näidates arenevale noorele inimesele kätte tema ümber ja temas eneses olevad jõud. Siin toetutakse iidsele arusaamale inimesest,

et kõik temas on juba algupäraselt olemas (eks teinud ju Jumal inimese oma näo järgi), ent uinunud olekus. Kasvatajad ja õpetajad aitavad sel ilmuda, edeneda, saada nähtavaks. Käsitlus inimese arengust erineb küll tõsiteaduslikust lähenemisest oma teise- laadse sõnavara ning konkreetse arengumudeli poolest, ent ei vastandu sellele. Ja näib olevat saanud kinnitust läbi toimivate koolide ning kasvava huvi waldorfkoolide vastu.

Waldorfpedagoogika, nagu ka teised alternatiivsed suunad, ei lähtu riiklikest direktiividest, ühiskondlikest ootustest ja olupoliitikast. Siin ei minda end kellelegi tõestama ega püüta meeldida peavoolu ideoloogiatele. Sisemise kindlusega toimib humanistlik aluspõhi – arusaam inimesest tema arengus ja arenguvajadustes, ning see on peamine, millest lähtutakse ja mis jääb, vaatamata olupoliitilistele tuultele. Ka praeguses äraspidises ning üldtunnustatud pedagoogiliste tõdede suhtes hoolimatus globaalses kõiki rahvaid survestavas hariduspoliitikas, kus esiplaanil mõõtmised, tõhusus, konkurents jms, on waldorfpedagoogikal oma eluruum. Kuhu viib majanduslikul tootmise ja tarbimise mudelil põhinev mehaaniline inimkäsitlus, seda ei soovi siiski kõik oma laste peal ära proovida. Nii kasvab sedalaadi survele vastuseks vanemate hulk, kes soovivad oma lapsele kasvamise rahu ja loomulikest impulssidest rikast arengukeskkonda.

Üks waldorfpedagoogide ja ka teiste alternatiivpedagoogiliste suundade esindajate enesele võetud missioon on kaitsta lapsepõlve. Eelkõige lapsi kui projekti käsitavale üldsusele selle inimelu ajajärgu erilisust meelde

tuletades. Levinud agenda, millega soovitakse täiskasvanu elu mentaliteedid ja kohused tuua üha varasemasse ikka ja hõivata lapse aeg väljast ette seatud toimingutega, on leidnud Soome kasvatusfilosoofi ja waldorfpedagoogika edendaja Reijo Wileniuse poolt võrdlemist röövmajandusega looduses, kus soovitakse kätte saada vaid see maa-vara, mis kustutaks tarbija hetkenälga. Järele jääv laastatud maa (ehk arendamata jäänud tahte- ja tundeelu) vajab taastumiseks pikka aega. Järjest rohkem meie lapsi tegeleb enesehävitusliku käitumisega ja lastepsühhiatrite juurde on pikad järjekorrad. Waldorfpedagoogide hääl selles diskursuses on suunav ja hoiatav.

Frans Carlgreni raamatu esimene tõlge eesti keelde ilmus 1992. aastal, kui esimesed waldorfpedagoogika printsiipidel põhinevad algatused siinmail alles arglikult alustasid. Meil ei olnud väljaõppinud õpetajaid, materiaalseid vahendeid ega ametlikku tuge, sest viiekümne aastane lähiajalugu oli meeltesse istutanud teadmise ühest ja ainuõigest haridusest, mille lähtekoht inimese ideoloogiline determineerimine ning sihiks võimukulekas tööriist. Avalikkus suhtus neisse algatustesse küll skepsisega, ent ka huviga, sest senine oli oma inimest taandavat toimet küllaga tõestanud. Vahepeal on möödunud veerandsada aastat. Waldorfkoolid on meie haridusmaastiku lugupeetud osa, Eestis on juba staažikaid ning professionaalseid waldorfkoolide õpetajaid, kellest on saanud õpetajate õpetajad, ja mitmetes koolides on sinna soovijatest moodustunud järjekorrad. Huvi waldorfpedagoogika vastu on püsiv ja riigikoolides on juurdumas mõnigi siit

pärinev praktika nagu kujundav hindamine, uuriv õppimine ja lõputööd eri kooliastmetel. On sündinud esimesed uuringud waldorfkoolide lõpetanute käekäigust ka meil, ja see veenab lõpetanute vitaalsuses ning elujaatavas häälestuses.

Lugeja leiab raamatust üksikasjalikud kirjeldused lapsest tema erinevatel eluperioodidel, ning mida ja kuidas õpetatakse ja mida see lapsele annab. Inimene, eriti veel laps, pole vaid teadmistest paisuv aju, vaid hingelisvaimne tervik oma tunde- ja tahteeluga. Need viimased on tootlikkusele orienteeritud riigihariduses tihti tagaplaanil. Ilmekalt esitleb end siin kaante vahel tervikvaade inimesele ning ka koolile. Seotus kooliga on eneseharimise võimalus ka lastevanematele. Siin on silmas peetud koondumist kogukonnaks, väljumist võõranduvast ja üksildust tingivast moodsa ilma elustiilist ja enesele vastutuse võtmist. Siin leiab kirjelduse mudelist, kuidas on üles ehitatud kooli organisatsioon, mis võimaldab tõelise demokraatia ja dialoogi kõigis küsimustes. Koolist saab kool ka vanematele – kuidas suhelda, võtta ühine vastutus, teha vabatahtlikku tööd, hoida sidemeid.

Miks ikkagi vabaduskasvatus? Selles väljendub tõsiasi, et vabadust ei saa anda, vabaks saab kasvada, sest vabadusega mõistlik ja loov ringikäimine tähendab avardunud teadvust, mõistmisvõimet, vastutuse enesele võtmist, oma võimete-annete sihipärasest kasutamisoskust. Niimoodi ei kasva vabaks üksnes lapsed, vaid seda kasvu kas alustavad või jätkavad ka kooliga seotud täiskasvanud.

Tiiu Kuurme

